

Nyelvi ideológiák és társadalmi határok

1) A nyelvi és a társadalmi változatosság kapcsolata

A nyelv és a nyelvhasználat földrajzi, társadalmi, helyzeti-stiláris változatosságának, a nyelvi szerkezetek társadalmi, azaz beszélők közötti viszonyokat kifejező jelentésének vizsgálata iránt az 1960-as évektől élénkült meg a nyelvészeti érdeklődés. A szociolingvisztika – mint a szerkezeti nyelvészet aszociális nyelvszemléletét megkérdőjelező alternatív paradigma – abból a tapasztalatból indul ki, hogy a nyelv nem homogén sem a beszélőközösségek, sem a beszélő egyén szintjén. A laboviánus kvantitatív szociolingvisztikai vizsgálatok egyik legjelentősebb eredménye, hogy kimutatták a nyelvi változók különböző variánsainak társadalmi kategóriákkal (pl. etnicitás, társadalmi osztály, nem, generáció stb.) és a beszédhelyzet kontextusával (pl. formalitás foka, téma) való összefüggésének rendszerszerűségét. (A nyelvi variáció és az etnicitás kapcsolatát vizsgáló amerikai kutatásokról ld. Fought 2003¹.)

A társadalmi kategóriák és a nyelvi változók összefüggésének értelmezése azonban ma is vitatott, és ez nem független a korrelációs vizsgálatok társadalomelméleti háttérének problémáitól (ld. pl. Cameron 1990², Eckert-McConnel-Ginet 1992³, Bucholtz és Hall 2004⁴).

Kritika tárgya például az a felfogás, amely szerint a nyelvi-nyelvhasználati különbségek mintázata voltaképpen a társadalmi struktúrát tükrözi, mivel ez azt implikálja, hogy a társadalmi kategóriák, identitások pre-egzisztens, a nyelvhasználaton kívül létező, jól körülhatárolható, homogén entitások. Ez a szemlélet nem számol azzal, hogy a nyelv is társadalmi intézmény, és a nyelvhasználat számos helyzetben nem csupán a „valóságra” reflektáló, hanem „valóságot” létrehozó, konstitutív társadalmi gyakorlat. A nyelvhasználó egyének aktív, kreatív ágensek, akik nem pusztán társadalmi kategóriák és viszonyok leképezésére, hanem e kategóriák, identitások, viszonyok megalkotására, megjelenítésére vagy éppen megkérdőjelezésére is használják a nyelvet. Azt, hogy az identitások és státusok nem rögzített kategóriák, hanem társadalmi cselekvések, pl. a beszéd során létrehozott relációk, jól példázzák a társadalmi státus nyelvi dimenzióit

¹ Fought, C. (2003), Ethnicity. In: Chambers, J, Trudgill, P és Schilling-Estes, N. (szerk), *The Handbook of Language Variation and Change*.

² Cameron, D. (1990), *Demithologizing Sociolinguistics: Why Language Does Not Reflect Society*. Joseph, J. E és Taylor, T. J. (szerk), *Ideologies of Language*. Routledge. London, 79-93.

³ Eckert, P. és McConnel-Ginet, S. (1992), Think practically and look locally: Language and gender as community-based practice. *Annual Review of Anthropology* 21: 461-90.

⁴ Bucholtz, M. és Hall, K. (2004), Language and Identity. In: Duranti, A. (szerk.), *A Companion to Linguistic Anthropology*. Blackwell, Oxford, 367-394.

(pl. a nyelvi udvariasságot, tiszteletiséget, nyelvi szinteket/regisztereket) vizsgáló nyelvészeti antropológiai tanulmányok is (vö. Agha 1994⁵, Duranti 1992⁶, Irvine 1998⁷).

A korrelációs perspektíva feltételezi, hogy a nyelvhasználat a társadalmi csoportok, identitások tekintetében disztinktív: elsősorban a csoportmintázat jellegzetességeit, különbségeit hangsúlyozza, míg a csoporton belüli variációt, az egyéni és szituációhoz kötődő különbségeket gyakran figyelmen kívül hagyja. Az a feltételezés, amely szerint az azonos társadalmi kategóriába sorolt beszélők (pl. afro-amerikaiak, nők, munkásosztályhoz tartozók stb.) nyelvi viselkedése hasonló, és különbözik más – gyakran homogénnek elképzelt – társadalmi csoportok nyelvi viselkedésétől, magában hordja az esszencializálás veszélyét. (Az esszencializáló, dichotomizáló kutatói ideológiák kritikájához a nyelv, etnicitás, és társadalmi nem vonatkozásában ld. pl. Trechter 2004⁸; a társadalmi nem és a nyelvhasználat kapcsán ld. pl. Bing és Bergvall 1998⁹.)

Az a felfogás, amely a nyelvi variációt a beszélők által megalkotott csoportnormák kifejeződéseként értelmezi, már nem invariábilisnak vélt társadalmi kategóriákkal, hanem a használók közösségei által létrehozott társadalmi jelentésekhez való viszony eltéréseivel magyarázza a nyelvi viselkedés különbségeit. Ezek a normák, konvenciók azonban sokfélék és maguk is változhatnak, ahogyan a nyelvhasználó egyének és csoportok normákhoz való viszonya is változatos lehet: az elfogadástól az elutasítás különféle formáiig (pl. alternatív normák létrehozásáig) terjedhet. A struktúra és ágencia viszonyát, azt, hogy a normák befolyásolják, de nem determinálják a nyelvhasználók nyelvi választásait, a variáció-elemzés paradigmáján belül nehéz kezelni. A normák társadalmi struktúrával, hatalmi viszonyokkal, más nyelvi és nem nyelvi gyakorlatokkal való viszonyát is ritkán tematizálták ezek a kutatások.

2) A nyelvi ideológiai perspektíva

A nyelvi formák és társadalmi identitások közötti kapcsolat vizsgálatában új perspektívát nyitottak a nyelvi ideológiákat vizsgáló kutatások. Az utóbbi másfél-két évtizedben több szerkesztett kötet (pl. Schieffelin, Woolard, és Kroskirty 1998¹⁰; Kroskirty 2000¹¹; Joseph és Taylor 1990¹²; Gal és Woolard 2001¹³, Verschueren

⁵ Agha, Asif (1994), Honorification. *Annual Review of Anthropology* 23: 277-302

⁶ Duranti, A. (1992), The Samoan respect vocabulary. In: Duranti, A. és Goodwin C. (szerk.), *Rethinking Context: Language as an Interactive Phenomenon*. Cambridge University Press, Cambridge. 77-99.

⁷ Irvine, J. T. (1998), Ideologies of Honorific Language. In: Schieffelin, B. B., Woolard K. A. és Kroskirty P.V (szerk.), *Language Ideologies. Practice and Theories*. Oxford University Press, New York/Oxford, 51-67.

⁸ Trechter, S. (2004), A Marked Man: The Context of Gender and Ethnicity. IN: Holmes, J. és Meyerhoff, M. (szerk.), *The Handbook of Language and Gender*. Blackwell, Oxford.

⁹ Bing, és Bergvall (1998), The Question of Questions: Beyond Binary Thinking. In: Coates, J. (szerk.), *Language and Gender*. Blackwell, Oxford. 495-510.

¹⁰ Schieffelin, Bambi B. - Woolard K. A. - Kroskirty P. V. (szerk.) (1998), *Language Ideologies. Practice and Theories*. Oxford University Press, New York/Oxford.

¹¹ Kroskirty, P. V. (szerk.) (2000), *Regimes of Language. Ideologies, Politics, and Identities*. School of American Research Press, Santa Fe.

1999¹⁴) és folyóiratszám (Pragmatics 1992, 1995/2.) is a nyelvi ideológia témája köré szerveződött. A nyelvi ideológiák olyan vélekedések, amelyek segítségével a nyelvhasználók racionalizálni próbálják a nyelv szerkezetével és/vagy a nyelvhasználattal kapcsolatos tapasztalataikat (Woolard 1998¹⁵, Kroskirty 2004¹⁶).

Abban, hogy a nyelvi ideológiák vizsgálata a különböző nyelvészeti irányzatok, valamint az antropológia és a kultúrakutatás érdeklődésére egyaránt számot tartó interdiszciplináris területté vált, valószínűleg nem csekély része van a nyelvi ideológiák funkciójának. Annak, hogy közvetítő kapocsként működnek a nyelvi struktúra és a nyelvhasználat, valamint társadalmi-kulturális kategóriák között, azaz a nyelvvel kapcsolatos vélekedések általában korántsem csak a nyelvről szólnak.

A nyelvi ideológiákon keresztül a nyelvhasználók különböző csoportjai kapcsolatot hoznak létre a nyelvi struktúra és/vagy a nyelvhasználat egyes jellemzői, valamint különféle társadalmi-kulturális kategóriák között (pl. az identitás, a moralitás, az esztétikum). Így a nyelvvel kapcsolatos vélekedések olyan társadalmi kategóriák, intézmények és relációk megalkotásához is hozzájárulnak, mint az etnicitás, a társadalmi személy, a vallási rítusok, a nemzetállam, a jogi intézmények, vagy éppen a társadalmi nemek közötti viszonyok. Egyre több vizsgálat szentel figyelmet annak a ténynek, hogy nemcsak valamely szociolingvisztikai mező „laikus” résztvevőinek vannak – implicit vagy explicit, tudatos vagy kevésbé tudatos – nyelvi ideológiái, hanem az ő nyelvüket és nyelvhasználatukat vizsgáló kutatóknak is, és egyre több a résztvevői és a kutatói ideológiák kapcsolatát tematizáló tanulmány. A „professzionális”, pl. a nyelvész(et)i ideológiák vizsgálata segíthet eloszlatni az „érdektelen”, a társadalmi-kulturális kontextustól független kutatás, valamint a társadalmi pozíciója által nem befolyásolt, elfogulatlan kutató mítoszát. A nyelvvideológiai fókuszú választó elemzés megvilágíthatja, hogy a nyelvészek ideológiái hogyan befolyásol(hat)ják például egy idióma státusának és más idiómákkal való történeti, szerkezeti kapcsolatának megállapítását, strukturális jellemzőinek leírását, egyes nyelvi funkciók, regiszterek elemzését, és feltárhatják a nyelvészek (tudatos vagy tudattalan) ideológiái által befolyásolt nyelvrepresentációk társadalmi hatásait (például a gyarmatosító, nacionalista, genderizáló diskurzusokban és társadalmi gyakorlatokban való hasznosításukat).

¹² Joseph, J. E és Taylor, T. J. (szerk) (1990), *Ideologies of Language*. Routledge. London.

¹³ Gal, S. – Woolard, K. (szerk.) (2001), *Languages and Publics: The Making of Authority*. Manchester, St. Jerome.

¹⁴ Verschueren, Jef (1999), *Language and Ideology. Selected Papers from the 6th International Pragmatics Conference*. Vol. 1. International Pragmatic Association, Antwerp.

¹⁵ Woolard, Kathryn A. (1998), Introduction: Language Ideology as a Field of Inquiry. Schieffelin, Bambi B. - Woolard K. A. – Kroskirty P.V (szerk.), *Language Ideologies. Practice and Theories*. Oxford University Press, Oxford. 3-50.

¹⁶ Kroskirty, P. V. (2004), *Language Ideologies*. In: Duranti, A. (szerk.) *A Companion to Linguistic Anthropology*. Blackwell, Oxford. 496-517.

3) Nyelvi ideológiák szemiotikai keretben

Az utóbbi évek nyelvészeti antropológiai kutatásaiban az érdeklődés a nyelvi ideológiák mediatív és kreatív aspektusai, nyelvi gyakorlatot alakító és társadalmi jelentéseket létrehozó szerepe felé fordult. Több olyan, szemiotikai inspirációjú elmélet született, amely eltérő nyelvi, történeti, társadalmi kontextusokban dokumentált, kulturálisan változatos nyelvi ideológiák működésének általánosítható részfolyamatait, működési mechanizmusait értelmezi.

A nyelvi ideológiai elemzések a társadalmi indexikalitás fogalma segítségével azt próbálják megmutatni, hogy a beszélők hogyan hozzák létre a nyelvi formák (pl. fonológiai, lexikális, szintaktikai elemek) vagy diszkurzív gyakorlatok (pl. hallgatás, megszakítás, átokhasználat) jelentését úgy, hogy olyan kontextuális tényezőkhez társítják azokat, mint például a résztvevők társadalmi identitásai, szerepei, tevékenységei, vagy viszonyulásai/attitűdjei (vö. Ochs 1992, 1996¹⁷).

A mindennapi nyelvhasználatban egy bizonyos nyelvi forma, pl. kiejtésváltozat, morfológiai marker, dialektus, nyelv stb. használata a beszélők társadalmi identitására, érzelmi vagy episztemikus viszonyulására, beszédaktusra vagy tevékenységre utaló jelzéssé válhat. Például ugyanazon szó, morfológiai marker stb. két különböző változatának referenciális jelentése azonos, de a közülük való választás egy társadalmi csoport számára különböző társadalmi jelentéseket közvetíthet: például a beszélő etnikai identitására, osztályhelyzetére, lakóhelyére, a beszélő és a címzett viszonyára utaló jelzésként, azaz indexként értelmezhető. Kétnyelvű közösségekben a kódválasztás vagy a kódkeverés is lehet az etnikai identitás, vagy legalábbis az etnicitás és a nyelv viszonyával kapcsolatos politikai állásfoglalás indexe.

Irvine és Gal (2000) a nyelvek közötti különbségtételt és a nyelvi különbségek reprezentációját elemző tanulmánya azokat a folyamatokat vizsgálja, amelyek révén a nyelvi ideológiák a társadalmi struktúrák és nyelvi formák (nyelvi struktúrák, nyelvváltozatok, nyelvek) között „közvetítenek” (mediate), összekötő kapocsként szolgálnak. Az ideológiák megalkotásában és „működésében” három, egymással kölcsönhatásban álló szemiotikai eljárást különböztetnek meg: az ikonizációt (*iconization*), a fraktális rekurzivitást (*fractal recursivity*) és a törlést (*erasure*). Mindhárom arra a módra vonatkozik, ahogyan egy szociolingvisztikai mező résztvevői a nyelvi formák és a társadalmi jelenségek közötti kapcsolatot létrehozzák, értelmezni és racionalizálni próbálva szociolingvisztikailag komplex viszonyokat. Az elmélet szerint ez a három szemiotikai eljárás a nyelvi formák és társadalmi jelentések közötti indexikus viszonyon alapul.

Az ikonizáció a nyelvi formák és a hozzájuk társított társadalmi entitások, jelentések közötti jelviszony átalakítását foglalja magába, amelynek

¹⁷ Ochs, E. (1992), Indexing Gender. In: Duranti, A. és Goodwin, C. (szerk.), *Rethinking Context: Language as an Interactive Phenomenon*. CUP, Cambridge, 335-358.; Ochs, E. (1996), *Linguistic Resources for Socializing Humanity*. In: Gumperz, J. J. és Levinson, S. C. (szerk.), *Rethinking Linguistic Relativity*. CUP, Cambridge, 407-437.

eredményeképpen a társadalmi csoportokra vagy tevékenységekre utaló nyelvi jegyek a társadalmi csoportok ikonikus reprezentációjává válnak, azt a látszatot keltve, mintha a nyelvi jegy a társadalmi csoport/tevékenység stb. inherens természetét, lényegét jelenítené meg. Az ikonizáció tehát egyfajta esszencializáló és dichotomizáló eljárás (vö. Bucholtz és Hall 2004: 380). Az ikonizáció folyamata során a résztvevők (ideológia-alkotók) a nyelvi sajátosságok, illetve a társadalmi csoportok és viselkedések közötti kapcsolatot gyakran naturalizálják: természetesnek és szükségszerűnek láttatják. Ez a kapcsolat azonban valójában társadalmilag konstruált, például történeti, politikai folyamatok, kulturális konvenciók következménye.

A fraktális rekurzivitás (*fractal recursivity*) egy viszony adott szintjén megnyilvánuló oppozíció kivetítése a viszony valamely más szintjére. (Például egy nyelven belüli oppozíció rávetítése valamely azon kívüli, például nyelvek és/vagy társadalmi csoportok közötti viszonyra.) A rekurzivitás gyakran jellemzi a koloniális, a nemzeti és a társadalmi nemekkel kapcsolatos ideológiákat (vö. Irvine és Gal 2000¹⁸, Irvine 2001¹⁹, Gal 2001²⁰, Friedman 1997²¹).

A törlés (*erasure*) olyan szimplifikáló eljárás, amely révén az ideológia egyes személyeket/csoportokat, cselekvéseket vagy nyelvi jelenségeket láthatatlanná tesz. Tulajdonképpen azok a tények, amelyek nincsenek összhangban az ideológiai kerettel, „észrevétlenek” maradnak. Így például gyakori, hogy egy társadalmi csoportot vagy egy nyelvet homogénnek feltételeznek, annak változatosságát figyelmen kívül hagyják. Ez a homogenizáló eljárás gyakori eleme az „ént”, a „mi-csoportot” a homogénként bemutatott, esszencializált „másikkal” szemben definiáló identitáspolitikáknak.

4) Esettanulmány: A dialektuson belüli különbségek ideológiája egy gábor roma közösségben

A romani nyelv dialektális sokféleségét vizsgáló kutatások implicit előfeltevése a diagnosztikusnak tekintett nyelvi változók variánsainak eloszlása alapján megállapított nyelvi egységek (dialektusok) és az e változatokat beszélő közösségek mint társadalmi entitások határa közötti egybeesés. Ez a nyelvváltozatot és az

¹⁸ Irvine, J. T. – Gal, S. (2000), Language Ideology and Linguistic Differentiation. In: Kroskrity, P. V. (szerk.), Regimes of Language. Ideologies, Politics, and Identities. School of American Research Press, Santa Fe, 35-83.

¹⁹ Irvine, J. T. (2001), The Family Romance of Colonial Linguistics: Gender and Family in Nineteenth-century Representation of African Languages. In: Gal, S. – Woolard, K. (szerk.), Languages and Publics: The Making of Authority. Manchester, St. Jerome. 13-29.

²⁰ Gal, Susan (2001), Linguistic Theories and National Images in Nineteenth-century Hungary. In: Gal, S. – Woolard, K. (szerk.), Languages and Publics: The Making of Authority. Manchester, St. Jerome. 30-45.

²¹ Friedman, V. A. (1997), One Grammar, Three Lexicons: Ideological Overtones and Underpinnings in the Balkan. Papers from 33rd Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society. Chicago Linguistic Society, Chicago.

eticitást azonosító, esszencializáló szemlélet (egy homogén roma etnikai alcsoport = egy egységes romani dialektus) a dialektusok közötti változatosságot természetesnek tekinti, ám az egyes dialektusokat homogén entitásként kezeli, azon belül nem feltételez sem társadalmi (pl. társadalmi nemmel, rokonsági csoporttal összefüggő), sem szituációhoz kötődő (pl. stiláris) változatosságot. Ez egyúttal egy olyan kutatói ideológiát implikál, amely a nyelvi különbségeket pre-egzisztens társadalmi különbségek indexeként kezeli. (Ennek egyik megnyilvánulása az, hogy mivel az egyes roma közösségeket rendszerint eleve tagolatlan, egalitáriánus közösségeknek tekintik, az általuk beszélt romani dialektuson belül sem feltételeznek társadalmi variációt.) A nyelvi variáció társadalmi eloszlásáról és jelentéséről árnyaltabb képet kaphatunk, ha a külső, elemzői perspektívát kiegészítjük a beszélők különböző csoportjainak nyelvi különbségekre vonatkozó saját értelmezéseivel, azaz a társadalmi kontextusuktól megfosztott nyelvi adatokat nyelvi ideológiai kontextusban értelmezzük újra. Erre tesz kísérletet a tanulmány második része, amely egy erdélyi gábor roma közösségben végzett 18 hónapos terepmunka néhány tapasztalatát dolgozza fel. Ez a szakasz a gábor romani dialektuson belüli variáció néhány aspektusát, és az azzal kapcsolatos nyelvi ideológiát elemzi, különös tekintettel az ideológia etnicitás- és gender-aspektusaira.

Az erdélyi gábor közösségek romani változatában egyes morfológiai változók különböző alakváltozatainak előfordulása olyan társadalmi változókkal mutat összefüggést, mint a leszármazás, a társadalmi nem, a lokalitás, generáció stb. Ezekhez a morfológiai változókhoz a beszélők egyes csoportjai különböző értelmezéseket kapcsolnak. A nagyfalusi²² gábor közösségben például a jelenlegi köldörár elit bizonyos nyelvi változókhoz és variánsaikhoz eltérő módon viszonyul: egyes nyelvi különbségeket stigmatizál, míg másokat társadalmilag jelöletlennek tekint.

A nagyfalusi romák közösségükön belül az apai ági leszármazás alapján különbséget tesznek csurár és köldörár csoportok között. A két csoportot affinális rokonsági kapcsolatok kötik egymáshoz, de a mára létszámban és társadalmi, gazdasági tekintetben is dominánssá vált köldörár ágak tagjai olyan ideológiákat és társadalmi gyakorlatokat igyekeznek érvényesíteni, amelyek a két csoport elkülönülését hangsúlyozzák. A nagyfalusi köldörárok és csurárok romani változata közötti különbség a névszói paradigma néhány pontjára korlátozódik. Például a környezeti nyelvekből kölcsönzött, hímnemű, *-o* végű főnevek többes szám alany esetben a csurár beszélők változatában *-uri*, míg a köldörárok változatában *-ure* végződést kapnak. A jelenlegi köldörár elit a nyelvi ideológia révén ezeket a különbségeket stigmatizálja, ennek következtében az *[-uri]* variáns mára a „csurárság” és a csurársághoz kapcsolt alacsonyabb társadalmi presztízs ikonjává (ikonizáció) vált. Ez az ideológia a két beszélői csoport nyelvváltozatának azonosságait figyelmen kívül hagyja (törlés), az említett – szerkezeti értelemben csekély – különbségeket viszont hangsúlyozza, és azokat egy közösségen belüli

²² A településnév álnév, amelyet a gáborok közötti romani nyelvű politikai diskurzusból kölcsönöztem.

társadalmi kontraszt (leszármazási csoportok közötti presztízs-hierarchia) megjelenítésének nyelvi-ideológiai eszközeként hasznosítja (rekurzivitás).

Ugyanez a nagyfalusi köldörár elit azokat a különbségeket, amelyek a saját nyelvhasználata és egy másik erdélyi településen élő, vele rokonságban álló, szintén jelentős köldörár ág tagjainak a beszéde között megfigyelhetők, társadalmilag jelöletlennek tekinti. Az említett köldörár ág romani változata az igei és a névszói paradigma több pontján is különbözik a nagyfalusi köldörárok és csurárok változatától. Az egyik különbség a befejezett aspektust jelölő /-d-/ vagy /-l-/ marker palatális vs. nem palatális ejtése. Ezeket a morfo-fonológiai különbségeket, annak ellenére, hogy az igei paradigma több pontját is érintik, a nagyfalusi köldörárok nem tekintik társadalmilag jelöltnek. Ha egyáltalán utalnak rájuk, akkor általában nem etnikai (csurár vs. köldörár) vagy rokonsági-genealógiai (pl. X. leszármazottja, azaz *X-ești*), hanem földrajzi-lokális (pl. Z. falubeli, „felsővidéki beszéd”) terminusokat használnak. Sőt bizonyos beszédműfajokban, pl. a lassú dalban esetenként maguk is használják a nem-nagyfalusi köldörár ág tagjainak a beszédére jellemző variánsokat. Ilyen gyakorlattal a csurársággal asszociált, stigmatizált variánsok tekintetében nem találkoztam, eltekintve a nyelvi paródia néhány esetétől. Annak hátterében, hogy a nagyfalusi köldörárok a „csurárok” nyelvhasználati sajátosságait társadalmilag jelöltnek tekintik és azok jelentőségét felnagyítják, amíg az utóbb említett köldörár ág nyelvi sajátosságait jelöletlennek tekintik, a társadalmi státussal kapcsolatos tervek és stratégiák állnak. Nevezetesen az, hogy a nagyfalusi köldörárok az egykor elődüket a településre befogadó, akkor domináns pozícióban levő csurárok leszármazottaival való viszonyukban elsősorban a társadalmi különbségek és státustávolság megalkotására helyezik a hangsúlyt, amíg a nem nagyfalusi köldörár ág esetében céljuk a társadalmi közelség újratermelése.

Az elemzés bemutatja, hogy a beszélők nem egyszerűen észlelik a nyelvi különbségeket, hanem a nyelvi ideológia révén racionalizálják, manipulálják és az identitáspolitika eszközeiként hasznosítják azokat. Amellett érvel, hogy a nyelvhasználati különbségek létrehozásában és magyarázatában az etnicizáló, genderizáló és a lokalitás jelentőségét megteremtő ideológiákat és gyakorlatokat nem önmagukban, hanem kölcsönhatásukban érdemes vizsgálni. Csak így válik nyilvánvalóvá, hogy a beszélők a nyelvi különbségek hangsúlyozása révén társadalmi határokat hozhatnak létre, tarthatnak fenn, míg azok „törlése”, figyelmen kívül hagyása révén hozzájárulhatnak a társadalmi határok láthatatlanná tételéhez.

Módszertani tanulságként amellett érvelek, hogy a nyelvi változatosság társadalmi jelentéseinek vizsgálatában a beszélőket és a nyelvi adatokat természetes közegükből, a társadalmi és diskurzus-kontextusból eltávolító terepmunka-módszerek (pl. témairányítás a kutatónál, környezeti nyelven zajló, kérdőívre támaszkodó interjú, elicitációs teszt) nem elegendők. Az egyes nyelvi változók társadalmi változókkal és interakciós kontextussal való kapcsolatának megértéséhez a társadalmi kontextusba ágyazott nyelvhasználat, és a nyelvi ideológiák vizsgálata is elengedhetetlen.